

**KANONICZNO-PRAWNE ASPEKTY URZĘDU
PROWINCJAŁA W INSTYTUCIE ZAKONNYM,
ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM
PRAWA ZAKONU BRACI KAZNODZIEJÓW**

**CANONICAL AND LEGAL ASPECTS OF THE OFFICE
OF PROVINCIAL IN A RELIGIOUS INSTITUTE,
WITH SPECIAL REFERENCE TO THE LAW
OF THE ORDER OF PREACHERS**

O. mgr Mateusz Przytułski OP

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska
e-mail: m.przytułski@dominikanie.pl; <https://orcid.org/0000-0002-2764-862X>

Abstrakt

Autor niniejszego opracowania przedstawia urząd prowincjała. Jako punkt wyjścia obrał omówienie zagadnienia ordynariusza i wyższego przełożonego zakonnego. Charakterystykę urzędu prowincjała przeprowadził na podstawie prawa Zakonu Braci Kaznodziejów (dominikanie). Wśród poruszonych tematów znalazły się: relacja prowincjała do ordynariusza miejsca, władza w Zakonie Dominikanów, podstawowe kompetencje urzędu prowincjała, wymogi dotyczące kandydata na prowincjała i funkcjonowanie prowincjała w czasie kapituły prowincjalnej.

Słowa kluczowe: prowincjał, ordynariusz, przełożony kościelny, prawo zakonne, dominikanie

Abstract

The Author of this study presents the office of the provincial. As a starting point he took the issue of the ordinariate and the higher superior of a religious order to be discussed. He characterized the office of the provincial on the basis of the law of the Order of Preachers (Dominicans). Among the topics covered were: the relationship of the provincial to the ordinary of the place, authority in the Dominican Order, the basic powers of the office of the provincial, the requirements for a candidate for provincial, and the functioning of the provincial during the provincial chapter.

Keywords: provincial, ordinariate, ecclesiastical superior, religious law, Dominicans

Wprowadzenie

Urząd prowincjała w instytucie zakonnym może nosić różne nazwy w zależności od tradycji konkretnego instytutu. Jednak dla wszystkich instytutów pewne cechy tego urzędu będą wspólne. Wynikają one z powszechnego prawa Kościoła, które stanowi o istnieniu wyższych przełożonych w instytutach zakonnych, którzy dla instytutów kleryckich są także ordynariuszami. Ukazanie pełnego spektrum kanoniczno-prawnych cech urzędu prowincjała nie jest jednak możliwe badając jedynie przepisy wydane dla całego Kościoła. Bogactwo instytutów i ich tradycji, także prawnych, sprawia, że każdy z nich jest wyjątkowy i zasługuje na odrębne badania. Z tej też przyczyny, aby charakterystyka urzędu prowincjała była możliwie jak najdokładniejsza, w tym opracowaniu skupiono się szczególnie na Zakonie Braci Kaznodziejów (dominikanie). Niniejszy artykuł skonstruowano w taki sposób, by wychodząc od podstawowych pojęć ordynariusza i wyższego przełożonego zakonnego, dojść do prawa Zakonu Braci Kaznodziejów oraz przedstawić szczegółowe rozwiązania tego instytutu odnośnie do urzędu prowincjała. Pomimo że możliwe byłoby większe doprecyzowanie tego zagadnienia, na przykład na poziomie konkretnej prowincji, to niniejsze opracowanie zostało ograniczone do ukazania prawa wspólnego całemu Zakonowi. Ma to swoje uzasadnienie w tym, że prawne rozwiązania kształtowane przez poszczególne prowincje w Zakonie Braci Kaznodziejów ściśle wynikają z norm kompetencyjnych jednolitych dla całego Zakonu. Wystarczające jest więc zatrzymanie badań na poziomie całego Zakonu, dla którego własnym źródłem prawa jest *Księga Konstytucji i Zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów*¹.

1. Prowincjał jako ordynariusz w rozumieniu kan. 134 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.

W kościelnym systemie władzy istotny element stanowi pojęcie „ordynariusz”. Podejmujący to zagadnienie kan. 134 Kodeksu Prawa Kanonicznego

¹ *Liber Constitutionum et Ordinationum Fratrum Ordinis Praedicatorum*, tekst polski: *Księga Konstytucji i Zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów. Tekst i komentarze*, red. Piotr Skonieczny, Polska Prowincja Zakonu Kaznodziejskiego, Wydawnictwo „W drodze”, Warszawa-Poznań: [dalej: KKZ].

z 1983 r.² co do istoty nie odbiega od analogicznego kan. 198 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.³ [Jone 1950, 198-99]. Najważniejszymi cechami tego pojęcia są tutaj: posiadanie władzy zwyczajnej (*potestas ordinaria*) przynajmniej w funkcji wykonawczej i pozostawanie w relacji do „podwładnych” [Sobański 2003, 219]. Każdy z trzech paragrafów kan. 134 KPK/83 stanowi o konkretnym pojęciu związanym władzą w Kościele: 1) kan. 134 § 1 KPK/83 zawiera pojęcie ordynariusza (*ordinarius*); 2) kan. 134 § 2 KPK/83 zawiera pojęcie ordynariusza miejsca (*ordinarius loci*); 3) kan. 134 § 3 KPK/83 zawiera pojęcie biskupa diecezjalnego (*episcopus dioecesanus*) [Pawluk 1985, 294-95].

Kompetencje ordynariuszy jako organów władzy wyznaczane są zarówno przez aspekt personalny, jak i terytorialny (a także rzeczowy) [Krukowski 1985, 63-64; Lewandowski 2015, 15-16]. Ordynariusz miejsca ma jurysdykcję nad określonym terytorium (*aspectus primarius*) w odniesieniu tylko do katolików (*christifideles – aspectus secundarius*), zwykle tylko jego Kościoła *sui iuris* – i chociaż musi troszczyć się także o inne osoby, ochrzczone i nieochrzczone, to nie podlegają one jego jurysdykcji. W podobny sposób można rozważać jurysdykcję wyższego przełożonego zakonnego, np. prowincjała. Ma on władzę określoną przede wszystkim przez osoby, to jest zwykle przez członków jego instytutu zakonnego, ale także przez terytorium jego prowincji. Prowincjał, analogicznie do ordynariusza miejsca, ma również obowiązek dbać o inne osoby, które mu nie podlegają, np. osoby regularnie odwiedzające kościoły zakonne. Władza prowincjała może rozciągać się na całą prowincję (aspekt terytorialny) i tych, którzy do niej przynależą (aspekt personalny) [Ruf 1983, 160].

Zarówno ordynariusz miejsca jak i prowincjał mają także kompetencje dotyczące rzeczy, które najczęściej są powiązane z osobami bądź terytorium. Dzięki temu mają oni określone uprawnienia i obowiązki do podejmowania działań [Krukowski 1985, 64; Lewandowski 2015, 15-16].

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, p. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej: KPK/83].

³ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, p. 1-593 [dalej: KPK/17].

Ordynariuszem osoby duchownej jest ten, który pełni swój urząd w strukturze, do której duchowny jest inkardynowany. Osoby świeckie⁴ podlegają ordynariuszom właściwym ze względu na ich miejsce zamieszkania czy przebywania, stan życia w Kościele, lub też przynależność do konkretnej struktury kościelnej mającej własnego ordynariusza.

Najszerze kompetencje w sprawowaniu władzy w Kościele posiada Biskup Rzymu. Spośród wszystkich ordynariuszy, to właśnie on jest wymieniony przez kan. 134 KPK/83 jako pierwszy. Jest on bowiem ordynariuszem dla wszystkich osób przynależących do każdego z Kościołów partykularnych, a także, zgodnie z dyspozycją kan. 590 § 2 KPK/83, najwyższym przełożonym dla wszystkich instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego [García Martín 2015, 647].

Spośród pozostałych ordynariuszy, na czele terytorialnych struktur hierarchicznych Kościoła stoją wymienieni w kan. 134 § 2 KPK/83 ordynariusze miejsca. W pierwszej kolejności jest to biskup diecezjalny. Dalej są to ci wszyscy, którzy będąc z nim zrównani, są choćby czasowo przełożonymi Kościoła partykularnego lub wspólnoty z nim przyrównanej. W myśl kan.

⁴ Należy przy tej okazji dotknąć problematyki rozumienia pojęcia „świecki”. Kodeksowa definicja świeckiego wskazuje wyłącznie na to, że są to nie-duchowni, czyli osoby bez święceń (por. kan. 207 § 1 KPK/83). W kan. 207 § 2 KPK/83 do świeckich są zaliczane także osoby konsekrowane, które nie przyjęły święceń. Jednak eklezjologia katolicka jest inna i bogatsza, ponieważ mówi o trzech stanach w Kościele – duchowni, osoby konsekrowane, i świeccy. Takie rozumienie ma swoje podstawy w kan. 399 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, nr 31 Konstytucji Dogmatycznej o Kościele *Lumen Gentium*, i nr 31 Adhortacji Apostolskiej *Vita Consecrata*. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (18.10.1990), AAS 82 (1990), p. 1045-363; tekst polski: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II*, tłum. L. Adamowicz, M. Dyjakowska, Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Lublin 2002 [dalej: KKKW]; *Sacrosanctum Concillium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio dogmatica Lumen Gentium de Ecclesia* (21.11.1964), AAS 57 (1965), p. 5-71; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 104-63; *Ioannes Paulus PP. II, Adhortatio Apostolica Post-synodalis Vita Consecrata Episcopis et Clero, Ordinibus Congregationibusque religiosis, Societatibus vitae apostolicae, Institutis saecularibus et cunctis fidelibus de vita consecrata eiusque missione in Ecclesia ac Mundo* (25.03.1996), AAS 88 (1996), p. 377-486; tekst polski: Jan Paweł II, *Posynodalna Adhortacja Apostolska Vita Consecrata do biskupów i duchowieństwa, do zakonów i zgromadzeń zakonnych, do stowarzyszeń życia apostołskiego, do instytutów świeckich, oraz do wszystkich wiernych o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i świecie*, Pallottinum, Poznań 1996.

392 § 2 i kan. 368 KPK/83 są to: wikariusze, prałaci i opaci terytorialni, prefekci i administratorzy apostołscy [Aymans i Mörsdorf 1991, 409-10]. Dalej kan. 134 § 3 KPK/83 precyzuje rozumienie biskupa diecezjalnego.

Wspomniani już ordynariusze konkretnych osób (ordynariusze personalni) to: ordynariusz ordynariatu wojskowego czy polowego⁵, administrator apostołski Personalnej Administratury Apostolskiej Św. Jana Marii Vianneya⁶, ordynariusz Ordynariatu Personalnego dla byłych Anglikanów oraz ich zastępcy i współpracownicy⁷ [Socha 1985, 134; Lewandowski 2015, 17-18].

Kolejną grupą ordynariuszy personalnych są przełożeni stowarzyszeń i wspólnot inkardynujących swoich członków. Ordynariuszami personalnymi są więc prałaci prałatury personalnej [Chiappetta 2011, 184; Sobański 2003, 220]. Następnym, najistotniejszym z punktu widzenia tego opracowania, przypadkiem realizującym wskazaną dyspozycję są przełożeni wyżsi kleryckich instytutów zakonnych na prawie papieskim i kleryckich stowarzyszeń życia apostołskiego na prawie papieskim, którzy posiadają przynajmniej zwyczajną władzę wykonawczą [De Paolis i D'Auria 2008, 434; Dudziak 2002, 97]. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że chociaż zgodnie z kan. 134 § 1 KPK/83, ordynariusz zakonny jest ordynariuszem dla swoich członków (*pro suis sodalibus*), to najnowsze dokumenty Stolicy Apostolskiej wskazują, że przełożony wyższy kleryckiego instytutu zakonnego na prawie papieskim może być także ordynariuszem dla nie-członków swojego instytutu. Dotyczy to przypadku, w którym przełożony ten, zgodnie z normą kan. 614 KPK/83, jest ordynariuszem dla mniszek żyjących w klasztorach połączonych⁸.

⁵ Ioannes Paulus PP. II, *Constitutio apostolica Spirituali militum curae qua nova canonica ordinatio pro spirituali militum curae datur* (21.04.1986), AAS 78 (1986), p. 481-86, nr II § 1; tekst polski: Jan Paweł II, *Konstytucja Apostolska Spirituali Militum Curae*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 7 (1986), nr 4, s. 32.

⁶ *Congregatio pro Episcopis, Decretum Animarum bonum de Administratione Apostolica personali „Sancti Ioannis Mariae Vianney” condenda* (18.01.2002), AAS 94 (2002), p. 305-308; tekst polski: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2*, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz, i in., Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013, s. 559-63.

⁷ Benedictus PP. XVI, *Constitutio apostolica Anglicanorum coetibus* qua Personales Ordinariatus pro Anglicanis conduntur qui plenam communionem cum Catholica Ecclesia ineunt (04.11.2009), AAS 101 (2009), p. 985-90; tekst polski: Benedykt XVI, *Konstytucja Apostolska Anglicanorum Coetibus*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1 (319) 2010, s. 11-13.

⁸ *Congregatio pro Institutis Vitae Consecratae et Societatibus Vitae Apostolicae, Instructio applicationis Cor orans Constitutionis Apostolicae Vultum Dei quaerere de vita*

Prowincjał może więc być ordynariuszem, ale dotyczy to jedynie instytutów o charakterze kleryckim na prawie papieskim [Skorupa 2019, 2357]. Prowincjał stojąc na czele części instytutu zakonnego na prawie papieskim, jaką jest prowincja, jest przełożonym wyższym, dlatego jest także i ordynariuszem [García Martín 2015, 649]. Zgodnie z nr. 75, 2° instrukcji *Cor orans*, prowincjał takiego instytutu spełnia wymagania do tego by być także ordynariuszem dla mniszek żyjących w klasztorach połączonych. W świetle przedstawionych argumentów, prowincjał w Zakonie Braci Kaznodziejów (dominikanie), jest ordynariuszem. Instytut ten jest przeciw zakonem kleryckim na prawie papieskim.

2. Prowincjał jako przełożony wyższy w instytucie zakonnym

Jak już zostało pokazane, przełożony wyższy w kleryckim instytucie zakonnym jest ordynariuszem w rozumieniu kan. 134 § 1 KPK/83. Przełożony jest osobą fizyczną, która za swoje postępowanie odpowiada prawnie i moralnie. Urząd jako taki nie jest podmiotem praw i obowiązków, czyli nie może stanowić kościelnej osoby prawnej [Żurowski 1984, 194-95]. O przełożonym wyższym w takim instytucie stanowi kan. 620 KPK/83. Ustawodawca kościelny ograniczył się w tym kanonie do wyliczenia tych, którzy są wyższymi przełożonymi zakonnymi nie dając przy tym dokładnego opisu tego terminu. Jednocześnie należy zauważyć, że pomimo braku definicji legalnej wyższego przełożonego zakonnego, prawo Kościoła stanowi o nim w wystarczający sposób. O władzy przełożonego postanowiono w kan. 596 KPK/83, o sposobie jej wykonywania w kan. 617 KPK/83, natomiast o ogólnych zasadach wykonywania urzędu w oparciu o właściwe przepisy własne instytutu w kan. 618, 619 i 622 KPK/83 [Andrés 1984, 95-96]. Władza przełożonego wyższego rozciąga się na cały instytut, bądź prowincję i tych, którzy przynależą do nich [Ruf 1983, 160].

contemplativa feminarum (01.04.2018), AAS 110 (2018) p. 814-64, n. 75, 2°; tekst polski: Kongregacja Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, *Instrukcja Wykonawcza Cor orans Do Konstytucji Apostolskiej Vultum Dei Quaerere O Żeńskim Życiu Kontemplacyjnym*, <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/dykasteria-ds-instytutow-zycia-konsekwowanego-i-stowarzyszen-zycia-apostolskiego/dekrety-instrukcje-wskazania/2018-04-01-watykan-cor-orans-instrukcja-wykonawcza-doknstytucji-apostolskiej-vultum-dei-quaerere-o-zenskim-zyciu-kontemplacyjnym-104957> [dostęp: 15.02.2024].

Każdy przełożony w zakonie, zarówno wyższy, jak i lokalny, to osoba fizyczna sprawująca rządy w zakonie na podstawie swojego urzędu. Przełożony należy więc do hierarchii wewnętrznej instytutu i rządzi jego całością lub częścią. Władza tego przełożonego jest złączoną z urzędem władzą zwyczajną. Przełożonymi nie są więc ci, którzy mają władzę jedynie delegowaną. Nie są nimi także niesprawujący rządów przynajmniej nad całym jednym domem zakonnym, tylko nad jego częścią, albo nad jedną kategorią członków. Podobnie przełożonymi nie są ci, którzy mając władzę w zakonie, nie należą do jego hierarchii [Bar i Kałowski 1985, 71; Bar 1986, 93; Primetshofer 2003, 95]. Chociaż przełożonym z natury jest osoba fizyczna, to w analogicznym znaczeniu przełożonym można nazwać kapituły zakonne, będące ciałem kolegialnym [Sebott 1995, 100-101].

Konstytutywnym elementem dla urzędu prowincjała jest jego odniesienie do podwładnych, którzy na mocy ślubu posłuszeństwa są mu podlegli. Szczególnie istotnym wyrazem tego odniesienia jest władza prowincjała jako ordynariusza zakonnego, który poleca zakonnikowi zamieszkanie w konkretnym klasztorze, o czym postanowiono w kan. 103 KPK/83 [Chiappetta 2011, 124; Aymans i Mörsdorf 1991, 365-66; Pinto 2001, 65]. Zakonnicy i duchowni w ramach posłuszeństwa kościelnego nabywają domicyl konieczny (legalny) w miejscu (w parafii i diecezji), gdzie są prawnie przydzieleni. Przydział ten dokonuje się za pomocą dekretu prowincjała⁹. Obok ustalenia domicylu podwładnych, prowincjał jako przełożony kościelny odpowiada także za: 1) ustalanie zakresu ich obowiązków, obsadzanie urzędów, o czym w kan. 626 KPK/83 [Chiappetta 2011, 748]; 2) strzeżenie dyscypliny i karności, o czym w kan. 619 KPK/83 [tamże, 742]; 3) udzielanie pozwoleń i dyspens, o czym w kan. 14; kan. 59 § 1; kan. 85; kan. 87 § 2; kan. 91; kan. 180 § 1 KPK/83 [Pinto 2001, 55; Gerosa 1999, 108]; 4) wizytację kanoniczną, o czym w kan. 199, 7°; kan. 628 § 1 KPK/83.

Prowincjał, jako przełożony, odpowiada także za wydawanie aktów względem osób oraz za działania związane z zarządem i administracją dobrami materialnymi [Michowicz 2019, 69-70]. W pełnieniu swojej władzy korzysta z głosu swojej rady, która w zależności od przedmiotu sprawy, może mieć głos albo wiążący, albo doradczy. O konieczności uzyskania

⁹ W prawie dominikańskim przynależność do konkretnego klasztoru to *assignata* (por. nr 270 KKZ); krytyka domicylu koniecznego zakonników z KPK/83 w artykule P. Skoniecznego [Skonieczny 2018, 101, 106].

zgody rady postanowiono na przykład w dotyczącym alienacji kan. 638 § 3 KPK/83 (por. kan. 127 § 2, 1° KPK/83).

Chociaż kwestia utrzymania poszczególnych zakonników leży w gestii poszczególnych domów zakonnych i ich przełożonych lokalnych, to w nietypowych sytuacjach obowiązek ten bezpośrednio spada na prowincjała. W zależności od prawa własnego danego instytutu prowincjał może podjąć się obowiązku utrzymania zakonnika, który legalnie przebywa poza swoim domem zakonnym¹⁰. Przyczyny takiego pobytu mogą być różne – od studiów uzupełniających po urlopy zdrowotne czy opiekę nad chorymi rodzicami. Obowiązek ten jest analogiczny do obowiązku utrzymania duchownego przez biskupa diecezjalnego. Jak słusznie zauważył P. Lewandowski: „Podstawą prawną obowiązku biskupa diecezjalnego i prawa duchownego jest fakt inkardynacji. Na jej mocy inkardynujący zaciąga obowiązek daleko idącej odpowiedzialności i troski o duchownego w zakresie duchowo-bytowym, a duchowny z kolei nabywa określone uprawnienie w tym względzie” [Lewandowski 2016, 60]. W przypadku zakonników nie będących duchownymi *per analogiam* należy rozumieć ten obowiązek z racji przynależności do instytutu i złożonego ślubu ubóstwa¹¹. Opieka prowincjała nad podległymi zakonnikami wynika z faktu, że jest on organem prowincji, który działa w imieniu tej prowincji. Zakonnikom przynależącym do prowincji należy się więc opieka z jej strony. Jest to szczególnie widoczne w kan. 670 KPK/83. Opieka przełożonego ma także uwzględnić takie kwestie jak konieczne w danym państwie ubezpieczenia [Sebott 1991, 197-98].

¹⁰ W Prowincji Polskiej Zakonu Braci Kaznodziejów, zgodnie z zasadami Zakonu, utrzymanie poszczególnych zakonników, nawet tych, którzy przebywają legalnie poza klasztorom, spoczywa na klasztorze, do którego są prawnie przypisani. Jednak w wyjątkowych sytuacjach to prowincjał ma obowiązek zastosowania innych szczególnych rozwiązań – nr 56 § III *Statutu Prowincji Polskiej Zakonu Kaznodziejskiego. Statut Prowincji Polskiej Zakonu Kaznodziejskiego stan prawny z 29.06.2022 r. (wydanie 12. poprawione i uzupełnione)*, w: *Akta Zwyczajnej Kapituły Prowincjalnej Polskiej Prowincji Zakonu Kaznodziejskiego, Statut Ekonomiczny Polskiej Prowincji Zakonu Kaznodziejskiego, Statut Ekonomiczny Wikariatu Ukrainy*, Prowincja Polska Zakonu Kaznodziejskiego, Warszawa 2022, s. 71-136.

¹¹ Ślub ubóstwa (kan. 600 KPK/83) związany jest ze złożoną profesją rad ewangelicznych i zobowiązuje do radykalizmu w korzystaniu z dóbr materialnych tak, aby nie przysłoniły one dążenia do zjednoczenia z Chrystusem i wypełnienia misji instytutu. Wartość tego ślubu i jego apostołski charakter potwierdza fakt, że także duchowni diecezjalni, którzy nie są nim zobowiązani, są zachęceni do indywidualnego praktykowania ubóstwa [Lewandowski 2022, 30].

3. Relacje pomiędzy wyższymi przełożonymi zakonnymi a ordynariuszami miejsca

Kwestia wzajemnego odniesienia ordynariusza miejsca i wyższego przełożonego zakonnego jest ściśle związana ze słuszną autonomią instytutu zakonnego. Aktualnym źródłem prawa, stanowiącym o autonomii instytutu, jest kan. 586 KPK/83. Obecne rozumienie słusznej autonomii instytutu ma swoje źródło w nr. 35, 3° i 4° dekretu *Christus Dominus* Soboru Watykańskiego II¹² [Rincón-Pérez 2023a, 394]. Autonomia dotyczy w szczególności ochrony i zachowania dziedzictwa [Sebott 1995, 46]. W dekrecie tym zostało postanowione, że wszyscy zakonnicy są zależni od miejscowego ordynariusza w tym, co dotyczy sprawowania publicznego kultu Bożego, a więc duszpasterstwa. Szczegółowo są to zagadnienia: głoszenia świętej nauki; religijnego i moralnego wychowywania wiernych, zwłaszcza dzieci; nauczania katechetycznego i kształcenia liturgicznego oraz stylu życia stanu duchownego (por. nr 35, 4° CD). W kan. 678 § 1 KPK/83 postanowiono zgodnie z CD, że zakonnicy podlegają władzy biskupów w sprawach dotyczących duszpasterstwa, publicznego wykonywania kultu Bożego oraz innych dzieł apostołskich, z zachowaniem kan. 678 § 2 i 3 KPK/83. W § 2 wskazano, że w wykonywaniu zewnętrznego apostołatu zakonnicy podlegają także własnym przełożonym i powinni być wierni dyscyplinie instytutu. Natomiast w § 3 postanowiono o porozumieniu pomiędzy biskupami diecezjalnymi i przełożonymi zakonnymi w tej materii. Zachowanie misji i dzieł instytutu zostało ponadto unormowane w kan. 677 § 1 KPK/83. Mowa tu o *opus proprium* instytutu, które przecież może też mieć związek z wykonywaniem apostołstwa. Stąd też każde działanie zmierzające do wyrwania zakonnika z rzeczywistości właściwej ze względu na szczególne powołanie, także apostołskie, jest bezprawne [Rincón-Pérez 2023b, 438]. Owe *opus proprium* jest jednak włączone do odpowiedzialności i pośredniej kompetencji ordynariusza miejsca przez normy kan. 611 i 612 KPK/83. W normie kan. 611, 2° KPK/83 postanowiono o tym, że już w zgodzie biskupa diecezjalnego na erygowanie domu danego instytutu zakonnego jest zawarta zgoda do wykonywania, zgodnie z przepisami prawa, własnych dzieł instytutu (*opera propria*). Natomiast kan. 612 KPK/83 zawiera dyspozycję, która

¹² Sacrosanctum Concillium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum *Christus Dominus* de pastoralis episcoporum munere in Ecclesia (28.10.1965), AAS 58 (1966) p. 673-701; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, s. 236-58 [dalej: CD].

wymaga zgody biskupa diecezjalnego na przekształcenie domu zakonnego na dzieła apostołskie różne od tych, dla których został powołany. Charakter i sposób działalności instytutu jest więc bardzo chroniony przez prawo. Jak zauważył P. Skonieczny idąc za nr. 35, 2° CD: „Nie bez przyczyny biskup diecezjalny powierza parafię „instytutowi zakonnemu”, biorąc pod uwagę, że właśnie na sposób „zakonny”, właściwy danemu instytutowi, będzie ona prowadzona” [Skonieczny 2014b, 287; Tenże 2014a, 67]. Dzięki takiemu ujęciu odrębności instytutów zakonnych od struktur diecezjalnych, zarówno autorytet biskupa diecezjalnego i z nim zrównanych, jak i charyzmat instytutu nie są w żaden sposób naruszone.

Jak już zostało pokazane, wyższy przełożony kleryckiego instytutu życia konsekrowanego na prawie papieskim jest ordynariuszem personalnym dla członków danego instytutu, o czym w kan. 134 § 1 KPK/83. Członkowie takiego instytutu są bezpośrednio mu podlegli i w wewnętrznej dyscyplinie zakonnej nie podlegają władzy ordynariusza danego miejsca. Jednakże przebywając na terenie diecezji lub innej jednostki z nią zrównaną, konieczna jest współpraca wyższego przełożonego zakonnego z ordynariuszem miejsca. Biskup diecezjalny (w rozumieniu kan. 376 KPK/83) jest odpowiedzialny za swoją diecezję. W związku z tym, ma wpływ na powierzony jego pieczy Kościół partykularny. Chociaż domy instytutów zakonnych mogą być w różnym stopniu autonomiczne, to autonomia ta, zgodnie z kan. 586 KPK/83, dotyczy przede wszystkim zarządu (*praesertim regiminis*). Biskupi diecezjalni mają obowiązek troszczyć się o życie konsekrowane na terenie swojej jurysdykcji. Mają je popierać i strzec [Socha 1983, 523]. Ordynariusz miejsca nie ma więc kompetencji odnośnie do tego, co dotyczy wewnętrznego życia wspólnoty zakonnej. Nie może decydować o składzie personalnym klasztoru. To leży w kompetencji wyższego przełożonego danego instytutu, na przykład prowincjała.

4. Urząd prowincjała w prawie dominikańskim

4.1. Władza w Zakonie, ze szczególnym uwzględnieniem podstawowych kompetencji urzędu prowincjała

Rozważania dotyczące władzy należy zacząć od zaakcentowania, że wszelka władza pochodzi od Boga [Calabrese 2011, 98]. Tylko bowiem w takim rozumieniu staje się ona środkiem pomagającym w osiągnięciu zbawienia przez wiernych, zarówno podwładnych, jak i przełożonych.

W Kościele jest więc jedna i jedyna władza, która pochodzi od Chrystusa. Władza ta, zgodnie z kan. 135 KPK/83, dzieli się na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. W tej jednej władzy uczestniczą wszyscy pasterze Kościoła, w tym także przełożeni instytutów zakonnych.

Bardzo żywą dziś kwestią jest utożsamienie posiadaczy władzy kościelnej (*potestas regiminis*) z duchownymi, o czym postanowiono w kan. 129 § 1 KPK/83, i władzy przełożonych zakonnych w przypadku nieduchownych w kodyfikacji z 1917 r. nazywanej *potestas dominativa* (por. kan. 501 § 1 KPK/17). Możliwość mianowania przełożonych nieduchownych w kleryckich instytutach zakonnych na prawie papieskim, zgodnie z reskryptem z 2022 r. w sprawie derogacji kan. 588 § 2 KPK/83, nie jest z tym zgodna¹³. Podobny problem można napotkać w sytuacji mianowania nieduchownych na sędziów kościelnych (por. kan. 1421 § 2 KPK/83). Na mocy art. 1 motu proprio *Mitis iudex Dominus Iesus*¹⁴ dotyczącego kan. 1673 § 3 KPK/83 i numerze 1° motu proprio *Mitis et misericors Iesus*¹⁵ dotyczącego kan. 1359 § 3 KKKW, nieduchowni mogą nawet dominować w senacie sądu kościelnego. Urząd sędziego (*officium sensu stricto*) jest niewątpliwie wykonywaniem jurysdykcji kościelnej a może być sprawowany przez świeckiego. Kolejnym przykładem na posiadanie władzy kościelnej (*potestas regiminis*) przez osoby świeckie są zmiany dokonane przez papieża Franciszka, które miały miejsce podczas reformy Kurii Rzymskiej. Dla przykładu w art.

¹³ Dicastero per gli Istituti di Vita Consacrata e le Società di Vita Apostolica, *Rescriptum ex Audientia SS.mi* del Santo Padre Francesco circa la deroga al can. 588 § 2 CIC (18.05.2022), „Communicationes” 54 (2022), p. 194-95.

¹⁴ Franciscus PP., Littera Apostolica motu proprio data *Mitis iudex Dominus Iesus* Quibus canones Codicis Iuris Canonici de Causis ad Matrimonii nullitatem declarandam reformantur (15.08.2015), AAS 107 (2015), p. 958-70; tekst polski: Franciszek, *List Apostolski Motu Proprio Mitis Iudex Dominus Iesus reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa*, *List Apostolski Motu Proprio Mitis et misericors Iesus reformujący kanony Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa (tekst łacińsko-polski)*, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 2015, s. 4-45.

¹⁵ Franciscus PP., Littera Apostolica motu proprio data *Mitis et misericors Iesus* Quibus canones Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalium de Causis ad Matrimonii nullitatem declarandam reformantur (15.08.2015), AAS 107 (2015), p. 946-57; tekst polski: Franciszek, *List Apostolski Motu Proprio Mitis Iudex Dominus Iesus reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa*, s. 46-87.

14 § 3 konstytucji apostołskiej *Praedicate Evangelium*¹⁶ Ojciec Święty wskazał, że w doborze urzędników Kurii Rzymskiej należy się kierować odzwierciedleniem powszechności Kościoła i doświadczeniem kandydatów, którzy mogą być zarówno duchownymi, osobami konsekrowanymi, jak i wiernymi świeckimi. Tak więc wierni świeccy mogą obejmować urzędy w Kurii Rzymskiej, a tym samym w jakiejś mierze, w zależności od zajmowanego stanowiska, mogą uczestniczyć we władzy kościelnej.

Przełożeni w instytutach zakonnych cieszą się władzą, określoną prawem powszechnym i konstytucjami, co kan. 501 § 1 KPK/17 nazywał władzą zwierzchnią (*potestas dominativa*), o czym już wspomniano powyżej. W obecnym brzmieniu KPK/83 wyrażenie to zostało pominięte i w jego miejsce nie wprowadzono innego. Przełożeni zakonni i kapituły nie posiadają więc władzy rządzenia we właściwym sensie (*in sensu proprio*). Jednak pomimo tego w jakiś sposób cieszą się władzą kościelną [Krukowski 2011, 160-61]. Władza ta jest nazywana władzą jurysdykcji, którą najogólniej można rozumieć jako władzę rządzenia całościowo ujętą, typową dla społeczności kościelnej [Żurowski 1984, 45; Gambari 1998, 594-600]. W literaturze znajdują się próby jej zdefiniowania. Jedna z nich stwierdza, że jest to „władza publiczna pochodzenia Bożego, poprzez którą regulowana jest struktura społeczna Kościoła, jak również pozycja i działalność jego członków w porządku do celu nadprzyrodzonego” [Labandeira 1994, 71; Krukowski 2011, 160-61].

W strukturze władzy w instytutach życia konsekrowanego podstawową relacją jest system odniesień przełożony–podwładny. Jest to formalno-prawny system zależności, jaki występuje między podmiotami władzy a członkami danego instytutu [Chrapkowski i Krzywda 2006, 28-30]. Przełożony jest tym, który sprawuje władzę nad podwładnym. W przypadku instytutów życia konsekrowanego istnieje także kolegialny sposób sprawowania władzy poprzez kapituły.

Sposób sprawowania rządów w Zakonie Braci Kaznodziejów naznaczony jest wymiarem wspólnotowym, bo swój ma szczególny moment właśnie

¹⁶ Francesco, *Costituzione Apostolica Praedicate Evangelium* sulla Curia Romana e il suo servizio alla Chiesa nel mondo (19.03.2022), „Communications” 54 (2022), p. 161-93; tekst polski: Franciszek, *Konstytucja Apostolska Praedicate Evangelium o Kurii Rzymskiej i jej służbie Kościołowi w świecie*, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_constitutions/documents/20220319-constituzione-ap-praedicate-evangelium.html [dostęp: 15.02.2024].

w czasie odbywania kapituł. W czasie kapituły prowincjalnej zapadają kluczowe dla prowincji decyzje i wybierany jest nowy prowincjał. Zagadnienie władzy w Zakonie Braci Kaznodziejów jest szerokie. W kontekście niniejszych rozważań najistotniejsze jest wykazanie, jaką władzę posiada prowincjał. Pomocą do zrozumienia tej kwestii jest nr 338 § I KKZ. Postanowiono w nim, że prowincjał w prowincji, na czele której stoi, ma podobną władzę jak generał w całym Zakonie i przeor w swoim konwencie.

Przełożeni posiadają władzę nad podwładnymi, która jest: 1) prawna, bo istnieje niezależnie od woli przełożonego; 2) publiczna, bo zakony w Kościele są stowarzyszeniami publicznymi, nie prywatnymi; 3) pełna, bo obejmuje całą działalność człowieka [Bar i Kałowski 1985, 73].

Władza przeora, prowincjała i generała Zakonu jest więc, idąc za KPK/17 (kan. 501 § 1), władzą zwierzchnią (*potestas dominativa*). W związku z tym, mają oni prawo rozkazywać swoim poddanym na mocy ślubu posłuszeństwa. Nowicjusze i kandydaci do zakonu, nie są wyjęci spod ich władzy. Pomimo że nie złożyli oni jeszcze ślubu posłuszeństwa, to dobrowolnie przebywają w klasztorze z zamiarem życia ślubami. Na tej podstawie są oni zobowiązani do posłuszeństwa przełożonym zakonnym. Władza przełożonego zakonnego jest także władzą nad wszystkimi, którzy z różnych względów przebywają w domu zakonnym we dnie i w nocy z racji posługi, wychowania, gościny albo choroby [tamże].

W myśl nr. 338 § I KKZ, prowincjał jest wyższym przełożonym i własnym ordynariuszem braci (zakonników), co jest realizacją dyspozycji kan. 134 § 1 KPK/83. Dominikańskie rozumienie urzędu prowincjała jest zgodne z pojęciem wyższego przełożonego z kan. 620 KPK/83. Prowincjał stoi na czele prowincji [Pawluk 2010, 272]. Jest on także ordynariuszem własnym (personalnym) zakonników przynależących do konkretnej prowincji zakonnej, co odpowiada pojęciu „ordynariusza” ze wspomnianego już kan. 134 § 1 KPK/83 [Primetshofer 2003, 97-98].

Urząd prowincjała jest kadencyjny. Prowincjał nabywa swój urząd drogą kanonicznego wyboru zatwierdzonego przez przełożonego najwyższego, czyli generała zakonu, i pozostaje na nim przez czterolecie. Może zostać wybrany na drugą kadencję. Na kolejne czterolecie nie może już być bezpośrednio wybrany, jeśli nie zostanie mu udzielona dyspensacja od wymaganej przerwy, o czym postanowiono w nr. 343 KKZ w łączności z kan. 624 § 2 KPK/83. Po przerwie może znów być wybrany na urząd. Ograniczenie

to ma na celu zabezpieczenie urzędu przed nieprzerwanym i nieograniczonym sprawowaniem go przez jedną osobę [Andrés 1984, 105].

Prowincjał jako przełożony, w myśl kan. 617 KPK/83, powinien wypełniać swoje zadania zgodnie z postanowieniami prawa powszechnego Kościoła i prawa własnego Zakonu. KKZ zawiera bardzo wiele szczegółowych kompetencji, jakie przynależą urzędowi prowincjała w Zakonie dominikanów. Jednak w tym miejscu należy wskazać kilka jego głównych zadań. W świetle nr. 339 KKZ są to: 1) rozwijanie w swojej prowincji ducha zakonnego i prawdziwego życia dominikańskiego oraz pobudzanie braci do karności; 2) troszczenie się o dobro wspólne Zakonu i informowanie generała Zakonu o życiu i apostołstwie braci oraz współpraca z innymi prowincjami; 3) rozwijanie współpracy z Kościołem partykularnym, zwłaszcza między prowincją a hierarchią Kościoła i innymi rodzinami zakonnymi.

Natomiast według nr. 341 KKZ, prowincjał ma także obowiązek: 1) wizytować braci (dwukrotnie w ciągu czterolecia, z tym że konwenty formacji co roku – nr 288 i 340 KKZ) i na końcu wizytacji przekazać im list ze swoimi uwagami; 2) po zakończeniu wizytacji prowincji przekazać sprawozdanie generałowi Zakonu; 3) trzy miesiące przed końcem kadencji przekazać generałowi Zakonu sprawozdanie o stanie prowincji.

Należy w tym miejscu wspomnieć także o obowiązku strzeżenia dyscypliny i karności. Jest to konsekwencją dyspozycji z kan. 1341 KPK/83 (a także kan. 619 KPK/83). Przepis ten wymaga od ordynariusza reakcji na naruszenie prawa. Zdarzyć się może, że niewłaściwa reakcja przełożonego może stać się powodem pociągnięcia go do odpowiedzialności [Przytułski 2023, 241-43].

4.2. Prawne wymagania personalne wobec kandydata na prowincjała

Aby dany kandydat mógł zostać wybrany prowincjałem, potrzebne jest spełnianie przez niego wymagań ściśle określonych prawem powszechnym Kościoła i Zakonu. Z racji, że Zakon Braci Karności jest instytutem kleryckim, konieczne jest, aby kierowany był przez duchownych [Andrés 1984, 36; De Paolis 2010, 317; Gerosa 1999, 318]. Zakon ten z założenia podejmuje wykonywanie święceń i jako taki jest uznawany przez Kościół [Pawluk 2010, 268]. Prawo dominikańskie w nr. 443 § II, 1° KKZ precyzuje również, że kandydat na przełożonego powinien być prezbiterem. Dotyczy to wszelkiego rodzaju przełożenia w Zakonie – od generała Zakonu,

przez prowincjała, po przeora i zrównanych z nimi. Należy w tym miejscu odnotować wspomniany już fakt, że na mocy reskryptu *ex audientia Ss.mi Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego z 18 maja 2022 r.* umożliwiono w drodze odstępstwa od kan. 588 § 2 KPK/83, by przełożonymi, zarówno lokalnymi, jak i wyższymi oraz najwyższymi, w instytutach kleryckich mogły zostać osoby nie posiadające święceń. Jednak dopuszczenie do urzędu przełożonego wyższego dokonać ma się za specjalnym dopuszczeniem Dykasterii ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Życia Apostolskiego [Rincón-Pérez i Majer 2023, 395-96]. Z racji, że możliwość ta jest dość nowa, to w prawie dominikańskim nie znalazły się jeszcze stosowne nowelizacje.

Kolejnym kryterium dotyczącym osoby prowincjała jest upłynięcie określonego czasu od złożenia profesji wieczystej (uroczystej) przez kandydata na przełożonego, co jest wymogiem ujętym w kan. 623 KPK/83. Upłynięcie tego czasu jest konieczne do ważnego wyboru przełożonego [Pawluk 2010, 272]. Prawo Zakonu w nr. 443 § II, 2° KKZ odnosząc się do wszelkiego rodzaju przełożęstwa precyzuje, że konieczne jest upłynięcie trzech lat od profesji uroczystej, zanim komuś mógłby zostać powierzony urząd przełożonego. W przypadku wyboru na urząd prowincjała konieczne jest również upłynięcie dziesięciu lat od złożenia pierwszej profesji i ukończenie trzydziestego roku życia, co znajduje swoją podstawę prawną w nr. 505 § 1 KKZ. Minięcie dziesięciu lat od złożenia pierwszej profesji jest nawiązaniem do kan. 504 KPK/17, który stanowił również o konieczności ukończenia czterdziestego roku życia. W obecnym ustawodawstwie powszechnym Kościoła (kan. 623 KPK/83) postanowienia z kan. 504 KPK/17 nie zostały powtórzone. W ich miejscu znalazło się odesłanie do własnego prawa instytutu [Primetshofer 1983, 492-93; Chrapkowski i Krzywda 2006, 54-55; Calabrese 2011, 100]. Aby dany kandydat mógł zostać wybrany na prowincjała konieczne jest także, by nie był on prowincjałem tej prowincji przez dwa ostatnie czterolecia (nr 505 § I, 2° KKZ). Jest to związane ze wspomnianym już zabezpieczeniem urzędu przed zbyt długim sprawowaniem go przez jedną osobę [Andrés 1984, 105]. Następnym ograniczeniem z prawa Zakonu, z nr. 505 § I, 3° KKZ, jest to, by kandydat na prowincjała nie był aktualnie wizytatorem generalnym w tej prowincji. Takie ograniczenie ma zapewnić obiektywność wizytatora generalnego podczas wizytacji kanonicznej prowincji. Wizytator ma być kimś spoza prowincji, kto nie uczestniczy w życiu prowincji, a jedynie je obserwuje.

Kandydat na prowincjała (tak jak i na każdego przełożonego w Zakonie) musi także posiadać aktualną zakonną aprobatę (upoważnienie) do spowiadania, o czym postanowiono w nr. 443 § II, 3° KKZ. Chociaż już z samego objęcia urzędu zyskałby takie upoważnienie, co uwzględnione zostało w kan. 968 § 2 KPK/83, to jednak godzi się, by wcześniej je posiadał. W myśl kan. 969 § 2 KPK/83, prowincjał jako przełożony zakonny będzie mógł udzielać takiego upoważnienia wszystkim podległym sobie prezbiterom. Jest ono niezbędne do słuchania spowiedzi zarówno jego podwładnych, jak i innych, przebywających na terenie poległych mu domów zakonnych dniem i nocą [Pastuszko 1999, 230-35; Bar i Kałowski 1985, 74-75; Bogdan 1977, 48-50; Gambari 1998, 598].

Objęcie urzędu prowincjała odbywa się przez zaprzysiężenie kandydata związane ze złożeniem wyznania wiary (por. kan. 833, 8° KPK/83), które poprzedzone jest zatwierdzeniem wyboru lub postulacji przez generała Zakonu. Ze względu na ślub posłuszeństwa, zakonnik wskazany na prowincjała nie otrzymuje prawa do tego urzędu. Dzieje się to w momencie zatwierdzenia wyboru przez jego przełożonego (*ius ad rem*) [Dzierżon 2012, 125-32].

4.3. Ograniczenie kompetencji prowincjała w czasie trwania kapituły prowincjalnej

Chociaż prawo powszechne nic nie stanowi o odbywaniu kapituł prowincjalnych, to, zachowując odpowiednią proporcję, należy do nich stosować pojęcie i zasady podane w przepisach o kapitułach generalnych (kan. 631 KPK/83). W tej analogii, zebranie prowincjalne stanowi zespół kwalifikowanych reprezentantów prowincji działających w określonym czasie jako kolegium. Istnienie kapituł prowincjalnych utrwalone jest w powszechnej praktyce, stąd większość instytutów odbywa tego typu zebrania [Bogdan 1988, 142-43].

Czas kapituły prowincjalnej w Zakonie Braci Kaznodziejów jest wyjątkowy pod względem funkcjonowania prowincjała jako ordynariusza posiadającego władzę rządzenia w funkcji wykonawczej. Kapituła prowincjalna jest najważniejszym czasem dla życia prowincji i dlatego posiada ona specjalne uprawnienia w rządzeniu prowincją. Wraz z rozpoczęciem kapituły prowincjalnej dotychczas urzędujący prowincjał ustępuje z urzędu. Władzę w prowincji przejmuje wikariusz prowincji, który także przewodniczy obradom

kapituły aż do wyboru lub postulacji nowego prowincjała, o czym w nr. 349 KKZ. W ciągu trwania całej kapituły prowincjalnej zarówno wikariusz prowincji, jak i nowo wybrany prowincjał, mają ograniczoną możliwość sprawowania władzy rządzenia w funkcji wykonawczej. To kapituła podejmuje wszystkie decyzje. Samodecyzyjność zakonu jest ściśle związana z jego autonomią [Henseler i Meier 1985, 586]. Nie musi to dotyczyć jedynie wpływu zewnętrznego na zarząd zakonem, lecz ujawnia się we wspólnotowym kształtowaniu prawa zakonu, a nie opieranie go wyłącznie na decyzji jednej osoby – przełożonego. W Zakonie Braci Kaznodziejów jest szczególnie to widoczne w pracach definitorium kapituły, które przejmuje funkcje ordynariusza¹⁷. Chociaż definitory nie są ordynariuszem w rozumieniu kan. 134 KPK/83, bo stanowią ciało kolegialne, to w prawie dominikańskim mają bardzo szeroką władzę. Definitorium zbiera także to wszystko, co było przedmiotem kapituły. Sporządza wszelkiego rodzaju napomnienia, zarządzenia, deklaracje i wnioski. Definitorium obsadza również oficja (urzędy) prowincjalne i, w razie potrzeby, wydaje dekrety przeniesienia zakonników z jednego klasztoru do innego, zgodnie z nr. 358 § V KKZ.

Od zakończenia kapituły prowincjalnej, prowincjał może już swobodnie wykonywać władzę rządzenia w funkcji wykonawczej. Takie ograniczenie mocy prowincjała dominikańskiego podkreśla wspólnotowy charakter rządów w Zakonie. Uwidacznia się w tym również znaczenie kapituły prowincjalnej dla życia i prawa prowincji. Zakon Braci Kaznodziejów z racji na swoją wielkość i obecność na różnych kontynentach ogólnie nie ustala przepisami wszystkich szczegółowych aspektów życia prowincji. Każda prowincja ma kompetencję w stanowieniu prawa obowiązującego tylko na poziomie partykularnym. Dokumentem, który zawiera prawo każdej z prowincji jest statut prowincji. Jest to dokument, w którym każda prowincja stanowi własne prawo w kwestiach, w których ogólne prawo Zakonu w wystarczający sposób się nie wypowiada lub zostawia przestrzeń do unormowania przez poszczególne prowincje [Przytułski 2022, 195].

¹⁷ „Definitorem kapituły prowincjalnej są bracia wybrani przez wszystkich uprawnionych do głosowania jej uczestników w tym celu, by podjęli decyzje w głównych sprawach kapituły” (nr 513 KKZ).

Zakończenie

Powyższe opracowanie ukazało urząd prowincjała w kleryckim instytucie zakonnym na prawie papieskim jako ordynariusza, o którym postanowiono w kan. 134 § 1 KPK/83 i jako wyższego przełożonego zakonnego, o którym mowa w kan. 620 KPK/83. Wskazanie tych dwóch elementów stanowi podstawę w podejściu do opracowania tego zagadnienia i punkt wyjścia do badania szczegółowych kwestii, które w swoim ustawodawstwie zawarły konkretne instytuty życia konsekrowanego czy stowarzyszenia życia apostołskiego. Przedstawienie wybranych, najistotniejszych elementów z prawa dominikańskiego odnośnie do urzędu prowincjała pozwoliło nakreślić sposób, w jaki dominikanie postrzegają ten urząd. Sposób rządzenia Zakonem dominikanów, a szczególnie czas kapituły prowincjalnej ukazują wyraźnie, że choć to prowincjał jest wybrany do sprawowania władzy wykonawczej, to jednak rządy w Zakonie mają charakter wspólnotowy.

PIŚMIENNICTWO

- Andrés, Domingo J. 1984. *Il diritto dei religiosi, commento al Codice*. Roma: Ediurcla.
- Aymans, Winfried, i Klaus Mörsdorf. 1991. *Kanonischest Recht. Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici*. T. 1: *Einleitende Grundfragen. Allgemeine Normen*. Paderborn–München–Wien–Zurich: Ferdinand Schöningh.
- Bar, Joachim r. 1986. *Poradnik kanonicznego prawa zakonnego*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Bar, Joachim r., i Julian Kałowski. 1985. *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Bogdan, Franciszek. 1977. *Prawo instytutów życia konsekrowanego. Nowe prawo zakonne*. Poznań–Warszawa: Pallottinum.
- Bogdan, Franciszek. 1988. *Prawo instytutów świeckich i stowarzyszeń życia apostołskiego*. Poznań: Pallottinum.
- Calabrese, Antonio. 2011. *Instituti di vita consecrata e società di vita apostolica*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Chiappetta, Luigi. 2011. *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*. T. 1: *Libri I-II*, wyd. 3. Roma: Edizione Dehoniane Bologna.
- Chrapkowski, Arnold, i Józef Krzywda. 2006. „Kan. 596.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. II/2: *Księga II. Lud Boży, Cz. III. Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, red. Józef Krukowski, 28-30. Poznań: Pallottinum.

- De Paolis, Velasio, i Andrea D'Auria. 2008. *Le Norme Generali. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro Primo*. Città del Vaticano: Urbaniana University Press.
- De Paolis, Velasio. 2010. *La vita consecrata nella Chiesa*. Venezia: Marcianum Press.
- Dudziak, Jan. 2002. *Prawo kanoniczne*. T. 1: *Normy ogólne*. Tarnów: Biblos.
- Dzierżon, Ginter. 2012. *Powierzenie urzędu kościelnego przez wybór. Komentarz do regulacji zawartych w Księdze I Kodeksu Prawa Kanonicznego*. Kraków: Homo Dei.
- Gambari, Elio. 1998. *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*. Tł. Jan Efrek Bielecki. Kraków: Wydawnictwo Karmelitów Bosych.
- García Martín, Julio. 2015. *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*, wyd. 6. Venezia: Marcianum Press.
- Gerosa, Libero. 1999. *Prawo Kościoła*. Tł. Ireneusz Pękalski. Poznań: Pallottinum.
- Henseler, Rudolf, i Dominicus M. Meier. 1985. „Kan. 586.” W *Münsterischer Kommentar zur Codex Iuris Canonici*, red. Klaus Lüdicke. T. 3. Ad. 586. Essen: Ludgerus Verlag.
- Jone, Heribert. 1950. *Commentarium in Codicem Iuris Canonici*. T. 1. Paderborn: F. Schöningh.
- Krukowski, Józef. 1985. *Administracja w Kościele. Zarys kościelnego prawa administracyjnego*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- Krukowski, Józef. 2011. *Prawo administracyjne w Kościele*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Labandeira, Eduardo. 1994. *Trattato di diritto amministrativo canonico*. Milano: Giuffrè.
- Lewandowski, Paweł. 2015. Kompetencje biskupa diecezjalnego dotyczące środków społecznego przekazu w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i polskim pokodeksowym ustawodawstwie partykularnym. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos. <http://hdl.handle.net/20.500.12153/3464>
- Lewandowski, Paweł. 2016. „Troska biskupa diecezjalnego o godziwe utrzymanie duchownych.” *Kościół i Prawo* 5(18), nr 1:53-76. <http://dx.doi.org/10.18290/kip.2016.5.1-4>
- Lewandowski, Paweł. 2022. „Wezwanie duchownych do prostoty życia według ustawodawstwa powszechnego i partykularnego w Polsce.” W *„Bądź mężny i mocny” Materiały z konferencji i uroczystości wręczenia Księgi Jubileuszowej Księdzu Profesorowi Mirosławowi Sitarzowi*, red. Agnieszka Romanko i Paweł Lewandowski, 27-36. Lublin: Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. <https://repozytorium.kul.pl/handle/20.500.12153/3468>

- Michowicz, Przemysław. 2019. *Pozakanoniczna odpowiedzialność wyższego przełożonego zakonnego. Analiza problematyki w odniesieniu do polskiego ustawodawstwa i orzecznictwa*. Kraków: Scriptum.
- Pastuszko, Marian. 1999. *Sakrament pokuty i pojednania*. Kielce: Jedność.
- Pawluk, Tadeusz. 1985. *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II*. T. 1: *Zagadnienia wstępne i normy ogólne*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Pawluk, Tadeusz. 2010. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. T. 2: *Lud Boży jego nauczanie i uświęcenie*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Pinto, Pio V. 2001. *Commento al Codice di Diritto Canonico*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Primetshofer, Bruno. 1983. „Die Religiosenverbände.” W *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, red. Joseph Listl, Hubert Müller, i Heribert Schmitz, 487-511. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet.
- Primetshofer, Bruno. 2003. *Ordensrecht, auf der Grundlage des CIC 1983 und des CCEO unter Berücksichtigung des staatlichen Rechts der Bundesrepublik Deutschlands, Österreich und der Schweiz*. Freiburg im Breisgau: Rombach.
- Przytułski, Mateusz. 2022. „Statut Prowincji Polskiej Zakonu Braci Kaznodziejów – miejsce w prawie Zakonu i zarys historyczny.” *Symposium* 43, nr 2:193-210. <https://doi.org/10.4467/25443283SYM.22.020.17388>
- Przytułski, Mateusz. 2023. „Dysymulacja czy zaniedbanie – o zaniechaniu reakcji władzy kościelnej na naruszenia prawa.” *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich XXXIII*, nr 36:229-46. <https://doi.org/10.32077/bskp.5309>
- Rincón-Pérez, Tomás, i Piotr Majer. 2023. „Kan. 588.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, wyd. 2, 395-96. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Rincón-Pérez, Tomás. 2023a. „Kan. 586.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, wyd. 2, 394. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Rincón-Pérez, Tomás. 2023b. „Kan. 673-677.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, wyd. 2, 437-38. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.

- Ruf, Norbert. 1983. *Das Recht der katholischen Kirche nach dem neuen Codex Iuris Canonici für die Praxis erläutert*. Freiburg–Basel–Wien: Herder.
- Sebott, Reinhold. 1995. *Ordensrecht. Kommentar zu den Kanones 573–746 des Codex Iuris Canonici*. Frankfurt am Main: Verlag Josef Knecht.
- Skonieczny, Piotr. 2014a. „Kim jest proboszcz zakonny? O relacji między przełożonym zakonnym a proboszczem w parafii powierzonej instytucji zakonnemu.” *Annales Canonici* 10:59-80.
- Skonieczny, Piotr. 2014b. „Umowa powierzenia parafii instytucji zakonnemu: uwagi ogólne.” *Poznańskie Studia Teologiczne* 28:269-304.
- Skonieczny, Piotr. 2018. „Zamieszkanie w prawie kanonicznym. Założenia i ewolucja pojęcia.” *Annales Canonici* 14, nr 1:87-122.
- Skorupa, Ambroży. 2019. „Prowincjał, Przełożony prowincjalny, Przełożony prowincji.” W *Leksykon Prawa Kanonicznego*, red. Mirosław Sitarz, 2356-357. Lublin: Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Sobański, Remigiusz. 2003. „Kan. 134.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. 1: *Księga I. Normy ogólne*, red. Józef Krukowski, 218-20. Poznań: Pallottinum.
- Socha, Hubert. 1983. „Die Gesellschaften des apostolischen Lebens.” W *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, red. Joseph Listl, Hubert Müller, i Heribert Schmitz, 519-25. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet.
- Socha, Hubert. 1985. „Kan. 134.” W *Münstericher Kommentar zur Codex Iuris Canonici*, red. Klaus Lüdicke. T. 1. Ad. 134. Essen: Ludgerus Verlag.
- Żurowski, Marian. 1984. *Problem władzy i powierzania urzędów w Kościele katolickim*. Kraków: WAM.